

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Затверджую:
Т.в.о. декана
юридичного факультету
Надія МОСКАЛЮК
« 31.08.2023 » 2023 р.

Затверджую:
В.о. проректора з
науково-педагогічної роботи
Віктор ОСТРОСВЕРХОВ
« 31.08.2023 » 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни
«Порівняльне сімейне право»

Ступінь вищої освіти – бакалавр
Галузь знань - 29 Міжнародні відносини
Спеціальність - 293 Міжнародне право
Освітньо-професійна програма - «Міжнародне право»

Кафедра міжнародного права та міграційної політики

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції	Практичні	ІРС	Тренінг, КПІЗ	СРС	Разом	Екзамен/Залік
Денна	2	4	28	28	3	8	83	150	Залік

31.08.2023
[Signature]

Тернопіль – ЗУНУ, 2023

Робочу програму склала к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного права та міграційної політики Наталія МАРЦЕНКО.

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри міжнародного права та міграційної політики, протокол № 1 від 29.08.2023 р.

Завідувач кафедри

Ярина ЖУКОРСЬКА

Розглянуто і схвалено групою забезпечення спеціальності 293 Міжнародне право, протокол № 1 від 31.08.2023 р.

Голова ГЗС

Ярина ЖУКОРСЬКА

Гарант ОП

Людмила САВАНЕЦЬ

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПОРІВНЯЛЬНЕ СІМЕЙНЕ ПРАВО»

1. Опис дисципліни «Порівняльне сімейне право»

Дисципліна «Порівняльне сімейне право»	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 5	Галузь знань – 29 Міжнародні відносини	Статус дисципліни: вибіркова Мова навчання: українська
Кількість залікових модулів – 3	Спеціальність – 293 Міжнародне право	Рік підготовки - 2 Семестр - 4
Кількість змістових модулів – 2	Освітньо-професійна програма – «Міжнародне право»	Лекції - 28 год. Практичні заняття – 28 год.
Загальна кількість годин – 150	Ступінь вищої освіти – бакалавр	Самостійна робота - 83 год. Тренінг та КПЗ – 8 год. Індивідуальна робота – 3 год.
Тижневих годин – 10, з них аудиторних – 4		Вид підсумкового контролю – залік

2. Мета і завдання дисципліни «Порівняльне сімейне право»

2. 1. Мета вивчення дисципліни:

Метою дисципліни «Порівняльне сімейне право» є глибоке та ґрунтовне вивчення студентами особливостей правового регулювання сімейних відносин у різних цивільно-правових системах.

2. 2. Завдання вивчення дисципліни:

- засвоєння студентами основних понять сімейного права різних країн;
- створення наукових передумов здійснення студентами власного критичного аналізу сімейних відносин;
- виявлення місця і значення порівняльного сімейного права в системі юридичних наук;
- критичний аналіз взаємодії теорії та практики.

2. 3. Результати вивчення дисципліни «Порівняльне сімейне право»:

- засвоїти та вільно оперувати спеціальною правовою термінологією у галузі сімейного права різних країн;
- знати основні положення актів сімейного законодавства різних країн;
- знати практику застосування сімейного законодавства;
- характеризувати сутність сімейних правовідносин;
- тлумачити чинне сімейне законодавство різних країн;
- застосовувати на практиці норми сімейного законодавства різних країн.

3. Програма навчальної дисципліни «Порівняльне сімейне право»

Змістовий модуль 1

Тема 1: Поняття та предмет «Порівняльного сімейного права»

Розуміти поняття сімейного права, порівняльного сімейного права та міжнародного сімейного права. Знати предмет порівняльного сімейного права. Розуміти методологія порівняльного сімейного права.

Тема 2: Принципи сімейного права

Знати поняття, ознаки та систему принципів сімейного права. Знати принципи європейського сімейного права. Розуміти сутність колізійних принципів та колізійних норм у регулюванні сімейних відносин тощо.

Тема 3: Джерела сімейного права України та зарубіжних держав

Знати поняття та систему джерел сімейного права. Знати джерела сімейного права України, Великобританії, Канади та США. Знати джерела сімейного права європейських держав (Західної Європи, Східної Європи, Південної Європи). Знати джерела сімейного права нордичних держав, Балтійських держав. Розуміти Регламенти ЄС у системі джерел європейського сімейного права. Знати джерела сімейного права мусульманських держав та окремих азіатських держав.

Тема 4: Інститут шлюбу: порівняльний аспект

Знати поняття та правову природу шлюбу, умови укладення шлюбу, порядок укладення шлюбу, припинення шлюбу. Розуміти зміст права на одностатеві шлюби та партнерства у зарубіжних державах.

Змістовий модуль 2

Тема 5: Особисті немайнові та майнові відносини подружжя за законодавством України та зарубіжних держав

Знати особисті немайнові права подружжя. Розуміти сутність майнових правовідносин подружжя. Знати природу і зміст відносин щодо утримання між подружжям. Розуміти особливості шлюбного договору. Знати особисті немайнові та майнові права партнерів у фактичних союзах.

Тема 6: Визначення походження дитини. Особисті немайнові та майнові відносини батьків і дітей

Знати та розуміти Порядок визначення походження дитини. Знати особисті немайнові відносини батьків та дітей, їх особливості. Знати майнові права батьків та дітей. Розуміти наслідки позбавлення батьківських прав як особливого виду сімейно-правової відповідальності.

Тема 7: Форми влаштування дітей без батьківського піклування

Розуміти сутність усиновлення, опіки та піклування, а також інших форм влаштування дітей без батьківського піклування.

4. Структура залікового кредиту з дисципліни «Порівняльне сімейне право»

№ п/п	Тема	Кількість годин					
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота	Тренінг, КПЗ	Контрольні заходи
Змістовий модуль 1							
1.	Тема 1: Поняття та предмет «Порівняльного сімейного права»	4	4	10	2	4	Кейси, тести, питання
2.	Тема 2: Принципи сімейного права	4	4	15			
3.	Тема 3: Джерела сімейного права України та зарубіжних держав	4	4	15			
4.	Тема 4: Інститут шлюбу: порівняльний аспект	4	4	10			
Змістовий модуль 2							
5.	Тема 5: Особисті немайнові та майнові відносини подружжя за законодавством України та зарубіжних держав	4	4	10	1	4	Кейси, тести, питання
6.	Тема 6: Визначення походження дитини. Особисті немайнові та майнові відносини батьків і дітей	4	4	13			

7.	Тема 7: Форми влаштування дітей без батьківського піклування	4	4	10			
Всього		28	28	83	3	8	

5. Тематика практичних занять

Практичне заняття 1-2

Тема: Поняття та предмет «Порівняльного сімейного права»

Мета: Ознайомити студентів з загальними положеннями порівняльного сімейного права

Питання для обговорення:

1. Поняття сімейного права, порівняльного сімейного права та міжнародного сімейного права.
2. Предмет порівняльного сімейного права.
3. Методологія порівняльного сімейного права.

Практичне заняття 3-4

Тема: Принципи сімейного права

Мета: Дослідити особливості принципів сімейного права у праві України та зарубіжних країн

Питання для обговорення:

1. Поняття, ознаки та система принципів сімейного права.
2. Принципи європейського сімейного права.
3. Принципи сімейного права України.
4. Сутність колізійних принципів та колізійних норм у регулюванні сімейних відносин тощо.

Практичне заняття 5-6

Тема: Джерела сімейного права України та зарубіжних держав

Мета: Дослідити джерела сімейного права за законодавством різних країн

Питання для обговорення:

1. Поняття та система джерел сімейного права.
2. Джерела сімейного права України, Великобританії, Канади та США.
3. Джерела сімейного права європейських держав (Західної Європи, Східної Європи, Південної Європи).
4. Джерела сімейного права нордичних держав, Балтійських держав.
5. Регламенти ЄС у системі джерел європейського сімейного права.
6. Джерела сімейного права мусульманських держав та окремих азіатських держав.

Практичне заняття 7-8

Тема: Інститут шлюбу: порівняльний аспект

Мета: Дослідити особливості інституту шлюбу за законодавством зарубіжних країн

Питання для обговорення:

1. Поняття та правова природа шлюбу.
2. Умови укладення шлюбу.
3. Порядок укладення шлюбу.
4. Припинення шлюбу.
5. Зміст права на одностатеві шлюби та партнерства у зарубіжних державах.

Практичне заняття 9-10

Тема: Особисті немайнові та майнові відносини подружжя за законодавством України та зарубіжних держав

Мета: Дослідити немайнові та майнові відносини подружжя у законодавстві України та зарубіжних країн

Питання для обговорення:

1. Особисті немайнові права подружжя.
2. Сутність майнових правовідносин подружжя.
3. Природа і зміст відносин щодо утримання між подружжям.
4. Особливості шлюбного договору.
5. Особисті немайнові та майнові права партнерів у фактичних союзах.

Практичне заняття 11-12

Тема: Визначення походження дитини. Особисті немайнові та майнові відносини батьків і дітей

Мета: Вивчити особливості визначення походження дитини та дослідити особисті немайнові та майнові відносини батьків і дітей у законодавстві України та зарубіжних країн

Питання для обговорення:

1. Порядок визначення походження дитини.
2. Особисті немайнові відносини батьків та дітей, їх особливості.
3. Майнові права батьків та дітей.
4. Наслідки позбавлення батьківських прав як особливого виду сімейно-правової відповідальності.

Практичне заняття 13-14

Тема: Форми влаштування дітей без батьківського піклування

Мета: Вивчити особливості форм влаштування дітей без батьківського піклування у законодавстві України та зарубіжних країн

Питання для обговорення:

1. Сутність усиновлення.
2. Особливості опіки та піклування.
3. Аналіз інших форм влаштування дітей без батьківського піклування.

6. Комплексне практичне індивідуальне завдання

Комплексне практичне індивідуальне завдання (КПІЗ) - форма організації навчання, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. КПІЗ виконують студенти самостійно під керівництвом викладачів, це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих у процесі лекційних та практичних занять.

КПІЗ із дисципліни «Порівняльне сімейне право» складається із двох складових:

1. Теоретичної частини.
2. Практичної частини.

I. Теоретична частина комплексного практичного індивідуального завдання.

Теоретична частина КПІЗ (есе, наукова стаття, тези) присвячується із вузькій проблематиці курсу (тема наукової роботи може бути запропонована самим студентом та узгоджена з науковим керівником) або може бути вибрана студентом із наведених нижче тем.

1. Права та обов'язки стосунків осіб однакової статі в різних юрисдикціях: порівняльний аналіз.
2. Права одиноких батьків у сучасному сімейному праві: міжнародні тенденції.
3. Сурогатне материнство в різних країнах: правовий підхід та проблеми.
4. Права дитини в різних сімейних контекстах: прийомна опіка, батьківські права, виховання.
5. Роль дітей у рішеннях про розлучення батьків: правові підходи та інтереси дитини.
6. Розлучення та поділ майна в міжнародних сімейних справах: правові аспекти та судові рішення.
7. Захист жертв домашнього насильства у різних країнах: законодавство, процедури та практика.
8. Права сімейних мігрантів у новій країні: інтеграція та сімейне законодавство.
9. Порівняльний аналіз системи догляду за дітьми після розлучення батьків у різних країнах.
10. Взаємне визнання та виконання судових рішень у сімейних справах міжнародного характеру: труднощі та виклики.
11. Законодавство щодо шлюбу та розлучення в міжнародних сімейних справах: аспекти свободи вибору релігійних обрядів.
12. Шлюб: сучасні тенденції і виклики.

13. Відомчий конфлікт законодавств у міжнародних сімейних справах щодо обов'язку сплати аліментів.
14. Правовий статус дітей, народжених внаслідок штучного запліднення та сурогатного материнства.
15. Правові аспекти усиновлення дітей в різних юрисдикціях: інтернаціоналізм та національні інтереси.
16. Спадкове законодавство в міжнародних сімейних справах.
17. Права та статус бабусь і дідусів у сімейному праві: виховання внуків, доступ до правнуків.
18. Сімейна медицина і права пацієнтів: прозорість у лікуванні та судовий захист.
19. Роль релігії у сімейних правовідносинах: свобода віросповідання та права на релігійні обряди.
20. Вплив сімейного права на права людини і гендерну рівність: гармонізація та виклики.

Робота оформляється у вигляді презентації та захищається за допомогою мультимедійних засобів в присутності інших студентів.

I. Практична частина комплексного практичного індивідуального завдання передбачає створення студентом глосарію термінів із опрацьованої наукової тематики, розробку тестів, вирішення ситуаційної задачі із сфери обраної тематики.

7. Самостійна робота студентів

Самостійна робота, як одна із форм засвоєння навчального матеріалу у вільний від обов'язкових занять час і без участі викладача, передбачає особистісно-орієнтовану організацію самоосвіти студента. Організація самостійної роботи вимагає особливої уваги, тому що частина питань кожної теми виноситься на самостійне опрацювання студентами, а матеріал, передбачений для засвоєння під час самостійної роботи, виноситься на залік. Самостійна робота забезпечується необхідними навчально-методичними засобами (у тому числі конспектами лекцій, навчально-методичними розробками для самостійного вивчення дисципліни, періодичними виданнями). Студенти мають можливість самостійно опрацювати навчальний матеріал у бібліотеці, навчальних кабінетах і комп'ютерних класах з використанням мережі Інтернет, а також у домашніх умовах (при отриманні відповідного пакету навчально-методичної літератури).

№ п/п	Тематика
1	Тема 1: Поняття та предмет «Порівняльного сімейного права»
2	Тема 2: Принципи сімейного права
3	Тема 3: Джерела сімейного права України та зарубіжних держав
4	Тема 4: Інститут шлюбу: порівняльний аспект
5	Тема 5: Особисті немайнові та майнові відносини подружжя за законодавством України та зарубіжних держав
6	Тема 6: Визначення походження дитини. Особисті немайнові та майнові відносини батьків і дітей
7	Тема 7: Форми влаштування дітей без батьківського піклування

8. Тренінг з дисципліни

Організація і проведення тренінгу

Тренінг (англ. *training*) - це запланований процес модифікації (зміни) відношення, знання чи поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду з тим, щоб досягти ефективного виконання в одному виді діяльності або в певній галузі.

Порядок проведення тренінгу

Вступна частина проводиться з метою ознайомлення студентів з темою тренінгового заняття.

Організаційна частина полягає у створенні робочого настрою у колективі студентів, визначенні правил проведення тренінгового заняття. Можлива наявність роздаткового матеріалу у вигляді таблиць, бланків документів.

Практична частина реалізується шляхом виконання завдань у групах студентів з певних проблемних питань теми тренінгового заняття.

Підведення підсумків. Обговорюється результати виконаних завдань у групах. Обмін думками з питань, які виносились на тренінгові заняття.

Тематика тренінгу

Сурогатне материнство в праві України та зарубіжних країн.

9. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «Порівняльне сімейне право» використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання: стандартизовані тести; поточне опитування; залікове модульне тестування та опитування; наскрізні проекти; командні проекти; реферати, есе; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; оцінювання результатів КПЗ; студентські презентації та виступи на наукових заходах; модульна контрольна робота.

10. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Порівняльне сімейне право» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Заліковий модуль 1 30%	Заліковий модуль 2 40%	Заліковий модуль 3 30%	Разом 100%
Усне опитування під час занять (1-4 теми) - по 10 балів за тему – макс. - 40 балів. Модульна контрольна робота – макс. 60 балів.	Усне опитування під час занять (5-7 теми) – по 10 балів за тему- макс. 30 балів. Модульна контрольна робота – макс. 70 балів.	Підготовка КПЗ – макс. 40 балів. Захист КПЗ – макс. 40 балів Участь у тренінгах – макс. 20 балів.	100

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Порівняльне сімейне право» визначається за шкалою оцінювання:

Шкала оцінювання

За шкалою Університету	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90-100	відмінно	A (відмінно)
85-89	добре	B (дуже добре)
75-84		C (добре)
65-74	задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35-59		FХ (незадовільно з можливістю повторного складання)
1-34	незадовільно	F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№	Найменування	Номер теми
1.	Фліпчарт	1-7
2.	Ноутбук	1-7
3.	Проектор	1-7

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ:

- Convention of 24 October 1956 on the law applicable to maintenance obligations towards children. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=37>

2. Convention of 15 April 1958 concerning the recognition and enforcement of decisions relating to maintenance obligations towards children. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=38>
3. Convention of 5 October 1961 concerning the powers of authorities and the law applicable in respect of the protection of infants. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=39>
4. Convention of 15 November 1965 on Jurisdiction, Applicable Law and Recognition of Decrees Relating to Adoptions. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=75>
5. CONVENTION ON THE RECOGNITION OF DIVORCES AND LEGAL SEPARATIONS I (Concluded 1 June 1970). <https://assets.hcch.net/docs/bdb59a0f-9405-4910-9dc3-b7e5310405cc.pdf>
6. Convention of 2 October 1973 on the Recognition and Enforcement of Decisions Relating to Maintenance Obligations. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=85>
7. Convention of 2 October 1973 on the Law Applicable to Maintenance Obligations. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=86>
8. Convention of 14 March 1978 on the Law Applicable to Matrimonial Property Regimes. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=87>
9. Convention of 14 March 1978 on Celebration and Recognition of the Validity of Marriages. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=88>
10. CONVENTION ON THE CIVIL ASPECTS OF INTERNATIONAL CHILD ABDUCTION I (Concluded 25 October 1980). <https://assets.hcch.net/docs/e86d9f72-dc8d-46f3-b3bf-e102911c8532.pdf>
11. CONVENTION ON JURISDICTION, APPLICABLE LAW, RECOGNITION, ENFORCEMENT AND CO-OPERATION IN RESPECT OF PARENTAL RESPONSIBILITY AND MEASURES FOR THE PROTECTION OF CHILDREN I (Concluded 19 October 1996). <https://assets.hcch.net/docs/f16ebd3d-f398-4891-bf47-110866e171d4.pdf>
12. CONVENTION ON THE INTERNATIONAL PROTECTION OF ADULTS I (Concluded 13 January 2000). <https://assets.hcch.net/docs/c2b94b6b-c54e-4886-ae9f-c5bbef93b8f3.pdf>
13. Convention of 23 November 2007 on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance (HCCH 2007 Child Support Convention). <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/child-support>
14. Protocol of 23 November 2007 on the Law Applicable to Maintenance Obligations. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=133>
15. Ватрас В.А. Джерела сімейного права: проблеми теорії та практики: монографія. Хмельницький. 2020. 824 с. 20.
16. Ватрас В.А. Правові висновки Верховного Суду щодо застосування норм сімейного права як джерела сімейного права України. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. 2019. Вип. 49. С.109–121. 21.
17. Ватрас В.А. Проблеми та перспективи кодифікації міжнародного сімейного права України. Міжнародне приватне право. URL: http://www.univer.km.ua/statti/2.vatras_v.a._problemy_ta_perspektyvy_kodyfikatsiyi_mizhnarodnoho_simeynoho_prava_ukrayiny.pdf
18. Міжнародне приватне право : підручник / [Є. М. Білоусов, І. М. Жуков, В. В. Комаров, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. Є. М. Білоусова, І. В. Яковюка. – Харків : Право, 2021. – 408 с.
19. Том 13 Великої української юридичної енциклопедії: Міжнародне приватне право; за ред. проф. А. С. Довгерта. Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2021. 864 с.
20. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право. 2021. 296 с. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/40329/1/%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D1%81%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%28%29.pdf>
21. Менджул М.В. Принципи сімейного права в законодавстві нордичних держав. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018, Випуск 6, том 1. С. 132–137.

22. Менджул М.В. Теоретичні проблеми дії принципів сімейного права: дисер. на здобуття наукового ступ. д. юрид. н. : спец. 12.00.03 — цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Харків, 2020. 544 с.
23. Менджул М.В. Принципи сімейного права (сутність та проблеми застосування) : монографія. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2019. 420 с.
24. Менджул М.В. Принцип рівності та сімейне право ісламських держав. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 4. Vol. 1. p. 70–75.
25. Менджул М.В. Сутнісні ознаки принципів сімейного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2019. Випуск 58. Том 1. С. 128–131.
26. Менджул М.В. Окремі аспекти класифікації принципів сімейного права. *Eurasian Academic Research Journal. Multilanguage Science Journal*. Yerevan. 2016. № 1. С. 116, 117.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL:<http://portal.rada.gov.ua/>
2. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL:<http://www.president.gov.ua/>
3. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL:<http://www.kmu.gov.ua/>
4. Офіційний веб-портал органів судової влади України. URL:<http://court.gov.ua/>
5. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>